

DR JAROSŁAW GRESER

Wykorzystanie sztucznej inteligencji (AI) w procesach sądowych – praca biegłych, ocena dowodów

Problem

Zasada rzetelnego procesu sądowego wymaga całościowej oceny dowodów zebranych w postępowaniu przez sąd. Jednocześnie rozwój życia społecznego i postępujące wraz z nim zwiększenie złożoności technologii czy stosunków gospodarczych prowadzą do konieczności rozstrzygnięcia w procesach sądowych coraz bardziej złożonych problemów. Zjawisko to powoduje, że zwiększa się liczba postępowań wymagających wykorzystania wiadomości specjalnych, których źródłem są biegli – potwierdzają to wyniki badań¹. Zarazem zarówno z prac teoretycznych, jak i empirycznych wynikają liczne wady konieczności opierania się na ustaleniach biegłych. Można wśród nich wskazać długi czas oczekiwania na opinię, niewystarczającą liczbę biegłych, szczególnie w niektórych specjalnościach oraz znaczne obciążenie pracą tych osób, których umiejętności są deficytowe². Osobnym problemem są relatywnie niskie wynagrodzenia za sporządzenie opinii, choć globalnie wartość wydatków na opinie się zwiększa³. Ponadto wskazuje się na możliwość powołania na biegłego osoby o niskich kompetencjach, co wynika z braku możliwości weryfikowania kompetencji kandydatów przez sąd, a skutkuje pomyłkami sądowymi, które zwłaszcza w sprawach karnych powodują doniosłe konsekwencje⁴. Rodzi to pytanie o możliwość wykorzystania systemów sztucznej inteligencji, które mogłyby wspierać sąd lub biegłych w wydawaniu opinii.

---

¹ J. Włodarczyk-Madejska, J. Klimczak, P. Ostaszewski, *Koszty opinii biegłych z zakresu medycyny (raport z badania sondażowego)*, Warszawa 2019.

² P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Biegły w postępowaniu sądowym. Kompleksowy obraz systemu w świetle badań aktowych, ankietowych, statystycznych i ekonomicznych*, Warszawa 2016, s. 40–49.

³ J. Włodarczyk-Madejska, J. Klimczak, P. Ostaszewski, *Koszty opinii biegłych...*, op.cit., s. 13; *Wynagrodzenia biegłych*, <http://forensicwatch.pl>, Warszawa 2016.

⁴ Por. Raporty Forensic Watch (<http://forensicwatch.pl>): *Ocena kompetencji biegłych sądowych*, Warszawa 2015; *Błędy w opiniach biegłych a pomyłki sądowe*, Warszawa 2015.

Rekomendacje

1. Zwiększenie zaangażowania polskich podmiotów w działania legislacyjne na poziomie UE zmierzające do regulacji sztucznej inteligencji (ang. *artificial intelligence*, AI) i cyfryzacji sądów, w szczególności poprzez powołanie platformy zrzeszającej wszystkich interesariuszy, mogącej wypracowywać wspólne stanowisko negocjacyjne z perspektywy Polski.
2. Podjęcie prac studialnych zmierzających do oceny zmian, które miałyby być wprowadzone w polskim prawie i które umożliwią szersze zastosowanie AI w uzyskiwaniu wiadomości specjalnych. W szczególności należy wziąć pod uwagę obszary, w których sztuczna inteligencja jest narzędziem wspomagającym pracę biegłych lub sądu w pracy z biegłymi.
3. Nakazanie biegłym, którzy wykorzystują AI do przygotowania opinii, ujawniania tego faktu oraz wskazywania narzędzia i metodologii pracy, tak aby strony i organy mogły należycie ocenić taką opinię i skonfrontować się z nią.
4. Podjęcie badań eksperymentalnych w zakresie tworzenia systemów wspierających sąd w dostarczaniu wiadomości eksperckich w prostszych sprawach, w szczególności poprzez wskazanie listy takich wiadomości, metodologii działania systemu i wytycznych w zakresie jego tworzenia. Efektem tych badań powinno być stworzenie prototypowych rozwiązań, które mogłyby zostać poddane testowi pilotażowemu.
5. Stworzenie lub adaptacja istniejących standardów w zakresie wyjaśnialności i przejrzystości podejmowania decyzji przez algorytm – w sposób, który zapewnia zarówno równość stron postępowania, jak i najwyższe standardy w zakresie poszanowania praw człowieka, w szczególności dotyczących dyskryminacji.
6. Stworzenie forum do wymiany najlepszych praktyk i pomysłów pomiędzy przedstawicielami różnych środowisk, w szczególności wymiaru sprawiedliwości, środowisk biegłych, samorządów zawodowych, kręgów akademickich, etyków oraz twórców systemów AI.

System biegłych sądowych w Polsce

Podstawowymi aktami prawnymi regulującymi sferę biegłych są Ustawa z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 2072) oraz Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie biegłych sądowych (Dz.U. Nr 15, poz. 133). Zgodnie z nimi biegłych sądowych ustanawia prezes sądu okręgowego na okres 5 lat, który upływa z końcem roku kalendarzowego. Przepisy nie wprowadzają ograniczeń dla możliwości powołania tych samych osób na kolejne okresy. Decyzja w tej mierze zależy od prezesa sądu.

Informacja o biegłych jest jawna i publikowana w formie listy dostępnej dla zainteresowanych w sekretariatach sądowych. Zgodnie z § 8 ust. 3 rozporządzenia w sprawie biegłych w szczególności jest ona dostępna dla stron, uczestników i organów prowadzących postępowania. Lista biegłych stanowi informację publiczną podlegającą udostępnieniu, ale regulacja zawarta w prawie o ustroju sądów powszechnych jest zatem *lex specialis* w stosunku do przepisów ustawy o dostępie do informacji publicznej⁵. Tym samym, jeśli informacje nie zostaną umieszczone w BIP sądu lub innym publicznie dostępnym miejscu, jak strona internetowa, to dostęp do nich jest ograniczony dla osób, które nie mogą udać się osobiście do sekretariatu.

Rozporządzenie wskazuje listę przesłanek, które należy spełnić, aby zostać powołanym na biegłego. Należą do nich: ukończenie 25. roku życia, korzystanie z pełni praw cywilnych i obywatelskich, wyrażenie zgody na ustanowienie biegłym, posiadanie teoretycznych i praktycznych wiadomości specjalnych z danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła bądź innej umiejętności, a także danie rękopmi należytego wykonywania obowiązków biegłego. O ile trzy pierwsze przesłanki są łatwe do weryfikacji, o tyle dwie pozostałe wzbudzają wątpliwości.

W zakresie posiadania wiadomości specjalnych § 12 ust. 2 rozporządzenia wskazuje, że powinny być one wykazane w dokumentach lub innych dowodach, które podlegają ocenie prezesa sądu okręgowego prowadzącego listę. W doktrynie wskazuje się, że nie ma on żadnych prawnych możliwości weryfikacji kompetencji kandydatów na biegłych, a jednocześnie dokonuje oceny przedstawionych dokumentów bez znajomości dziedziny, w której biegły ma być ustanowiony⁶. Tym samym istnieje ryzyko powołania osoby o niewystarczających kwalifikacjach, szczególnie w obszarze szybko zmieniających się dziedzin wiedzy, takich jak informatyka czy biotechnologia. Trzeba też zwrócić uwagę na trudności w dokumentowaniu kwalifikacji w dziedzinach wiedzy, które dopiero się pojawiają, takich jak komputery kwantowe czy uczenie głębokie, i w których uzyskanie formalnego potwierdzenia umiejętności jest trudne lub wręcz niemożliwe. Osobną kwestią jest ocena doświadczenia biegłego. Analiza przepisu wskazuje, że jest to konieczna przesłanka do wpisu na listę biegłych, a jednocześnie nie w każdej dziedzinie można je ocenić na podstawie dokumentów. Wskazuje się również, że w pracy biegłego kluczową rolę odgrywają kompetencje społeczne⁷. Nie są one jednak obowiązkowym składnikiem oceny kandydata, trudno sobie także wyobrazić, aby mogły być weryfikowane na podstawie przekazanej dokumentacji.

---

⁵ *Komentarz do art. 8* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Klich, K. Ziemanin, *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie biegłych sądowych. Komentarz*, Legalis, Warszawa 2020.

⁶ *Komentarz do art. 12* [w:] ibidem.

⁷ J. Gołaczyński, A. Klich, K. Ziemanin, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz* [w:] *Biegły w postępowaniu cywilnym i karnym. Komentarz praktyczny, orzecznictwo, wzory pism procesowych*, wyd. 2, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2020.

Rękojmia prawidłowego wykonywania obowiązków biegłego jest definiowana jako „całokształt cech, zdarzeń i okoliczności dotyczących osoby biegłego, składających się na jego wizerunek jako osoby zaufania publicznego. Na wizerunek osoby zaufania publicznego składają się także takie cechy charakteru jak: szlachetność, prawość, sumienność i bezstronność łącznie”⁸. Tym samym w ocenie kandydata wykraczamy poza sferę niekaralności i oceniana jest sfera moralna. Samo założenie prawodawcy w zakresie badania innych cech niż przymioty intelektu jest słuszne, należy jednak zauważyć, że rodzi to problemy dowodowe, szczególnie w sytuacji, gdy prezes sądu ma odnieść się do informacji nieoficjalnych.

Omawiany powyżej system odnosi się do stałych biegłych sądowych. Oprócz tego w polskiej procedurze mogą występować trzy typy podmiotów, które dostarczają wiedzy specjalnej na rzecz postępowania sądowego. Są to tak zwani biegli *ad hoc*, czyli osoby, o których wiadomo, że mają odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie⁹. Występują oni zarówno w postępowaniu karnym, jak i cywilnym, a ich obowiązki są takie same jak biegłych sądowych¹⁰.

Drugą grupą podmiotów są instytucje naukowe. Na możliwość korzystania z ich opinii wskazuje wprost art. 193 § 2 Kodeksu postępowania karnego i art. 290 Kodeksu postępowania cywilnego. W doktrynie wskazuje się, że pojęcie to jest szersze niż „instytucje naukowe” w rozumieniu prawa o szkolnictwie wyższym¹¹. Może ono obejmować zarówno podmioty publiczne, jak zakład medycyny sądowej czy centralne laboratorium kryminalistyczne policji, jak i prywatne, do których można zaliczyć stowarzyszenia, fundacje lub spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, o ile prowadzą badania naukowe¹². Trzeba zauważyć, że opinie sporządzone przez instytucje i indywidualnych biegłych mają taką samą moc dowodową¹³.

Ostatnią grupą podmiotów są specjaliści, którzy dla celów postępowania sporządzają opinie na zlecenie stron. W przypadku postępowania karnego możliwość przedstawienia takiego dowodu została przewidziana w art. 393 § 3 KPK, w przypadku zaś postępowania cywilnego – w art. 245 KPC. Zarówno doktryna, jak i orzecznictwo podkreślają, że takie opracowania nie mają statusu opinii biegłego¹⁴. Podlegają one jednak ocenie przez sąd prowadzący postępowanie i mogą być asumptem do podjęcia innych czynności procesowych, na przykład przesłuchania świadków.

---

⁸ Komentarz do art. 12..., op.cit.

⁹ D. Gruszecka, *Komentarz do art. 195 [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, red. J. Skorupka, Legalis, Warszawa 2021, nb. 1.

¹⁰ *System postępowania cywilnego. Dowody w postępowaniu cywilnym*, t. 2, red. Łukasz Błaszczak, Warszawa 2021, s. 1233.

¹¹ D. Gruszecka, *Komentarz do art. 193 [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, op.cit., nb. 8.

¹² *System postępowania cywilnego...*, op.cit., s. 1319.

¹³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 19 grudnia 2016 r., II Aka 390/16.

¹⁴ D. Gruszecka, *Komentarz do art. 193...*, op.cit., nb. 14; *System postępowania cywilnego...*, op.cit., s. 1112.

Pojęcie sztucznej inteligencji (AI)

Sztuczna inteligencja jako przedmiot badań i rozważań teoretycznych weszła do dyskursu naukowego w latach 50. XX wieku. Bardzo szybko podejmowano próby aplikacji rozwiązań między innymi w medycynie¹⁵. Dynamiczny rozwój tej technologii nastąpił w drugiej dekadzie XXI wieku, co bezpośrednio wiąże się ze skokowym zwiększeniem mocy obliczeniowych oraz ich dostępności, między innymi poprzez stworzenie rozwiązań do prowadzenia obliczeń w chmurze. Jednocześnie sztuczna inteligencja ma wiele różnych definicji, a w debacie publicznej mamy często do czynienia z określaniem tym mianem zarówno prostych systemów opierających się na algorytmach, jak i rozwiązań obdarzonych samoświadomością¹⁶. Zamieszanie terminologiczne rodzi problem z określeniem przedmiotu debaty. Na potrzeby niniejszego opracowania przyjmuję, że sztuczną inteligencją jest system, który samodzielnie rozwiązuje problemy na podstawie analizy dużych ilości danych, a jednocześnie potrafi samodzielnie, bez udziału człowieka, optymalizować swoje decyzje – inaczej mówiąc, potrafi się uczyć. Nie są przy tym istotne technika tworzenia algorytmu ani wybrany sposób uczenia. Dlatego do tej kategorii będzie można zaliczyć wszystkie mechanizmy uczenia maszynowego, w tym uczenie nadzorowane i nienadzorowane.

Podstawowym problemem w uczeniu się algorytmu jest wyjaśnienie, dlaczego przekazał określoną rekomendację. Cecha ta, nazywana wyjaśnialnością (ang. *explainability*), ma szczególne znaczenie w przypadku wykorzystania efektów pracy sztucznej inteligencji w postępowaniu sądowym. W literaturze wskazuje się, że rozwiązania oparte na uczeniu maszynowym nie posiadają tego atrybutu¹⁷. Prowadzi to do uzyskiwania fałszywych wyników działania algorytmu. Na przykład w odniesieniu do systemów opierających się na rozpoznawaniu wizerunku ujawniono przypadki wygenerowania znacznie większej liczby błędnych rezultatów dla osób o innym kolorze skóry niż

---

¹⁵ V. Kaul, S. Enslin, S.A. Gross, *History of Artificial Intelligence in Medicine*, „Gastrointestinal Endoscopy” 2020, nr 4, s. 807–812.

¹⁶ T. Zalewski, *Definicja sztucznej inteligencji* [w:] *Prawo sztucznej inteligencji*, red. L. Lai, M. Świerczyński, Warszawa 2020, s. 15.

¹⁷ A. Barredo Arrieta, N. Díaz-Rodríguez, J. Del Ser, A. Bennetot, S. Tabik et al., *Explainable Artificial Intelligence (XAI): Concepts, Taxonomies, Opportunities and Challenges Toward Responsible AI*, „Information Fusion” 2020, nr 58, s. 82–115.

biały¹⁸ oraz kobiet¹⁹, a także rasistowskich²⁰ i seksistowskich²¹ efektów ich działania. Natomiast w przypadku systemów wykorzystywanych do wsparcia służb porządkowych odnotowano przypadki zatrzymania przez policję osoby błędnie rozpoznanej przez komputer jako podejrzana²². Jednocześnie projektowanie systemów wyjaśnialnych jest dużo bardziej pracochłonne i nie zawsze preferowane przez twórców²³, mimo że jest oczekiwane przez wszystkich interesariuszy²⁴.

Z perspektywy wykorzystania sztucznej inteligencji w procesach sądowych podstawą jest określenie autonomii tego systemu. Za Tomaszem Zalewskim przyjmuję, że autonomia systemów dzieli się na cztery poziomy²⁵. Poziom 0 obejmuje brak autonomiczności, która wynika z działania opartego na wcześniej zaprogramowanych algorytmach. Poziom 1 prezentuje rezultaty analizy z wykorzystaniem zdolności uczenia się bez rekomendowania jakiegokolwiek działania, na przykład optymalna trasa w nawigacji. Poziom 2 prezentuje rekomendacje określonych zachowań, a od człowieka zależy, czy je przyjmie, zmodyfikuje lub odrzuci. Poziom 3 dotyczy systemów, które podejmują określone działania i je wykonują, a nadzorujący człowiek może zatwierdzać działania systemu lub też nie ma takich uprawnień i wówczas system działa całkowicie niezależnie od jego aprobaty.

Przykłady zastosowania sztucznej inteligencji w dostarczaniu wiadomości specjalnych

Jak wskazano powyżej, podstawową rolą biegłego jest dostarczanie informacji wymagających specjalistycznej wiedzy i doświadczenia. Trzeba zauważyć, że obecnie istniejące systemy sztucznej inteligencji mogą znaleźć szerokie zastosowanie w dostarczaniu wiadomości specjalnych na potrzeby postępowania sądowego. Tytułem przykładu można wymienić dwa obszary: kryminalistykę i medycynę.

---

¹⁸ Wyniki uzyskane w ramach projektu badawczego Gender Shades, prowadzonego na Massachusetts Institute of Technology, wskazują, że wszystkie badane programy mają największy stopień błędnych identyfikacji w przypadku kobiet o ciemnym kolorze skóry. Uśredniając, jest to 33,8% błędnych identyfikacji. J. Buolamwini, T. Gebru, *Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities in Commercial Gender Classification*, „Proceedings of Machine Learning Research” 2018, nr 81, s. 1–15.

¹⁹ We wskazanym powyżej badaniu stwierdzono, że 95,9% twarzy źle zinterpretowanych przez oprogramowanie Face ++ to twarze kobiet. Ibidem, s. 9.

²⁰ Zob. V. Eubanks, *Automating Inequality. How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor*, Nowy Jork 2018.

²¹ C. Schwemmer, C. Knight, E.D. Bello-Pardo, S. Oklobdzija, M. Schoonvelde et al., *Diagnosing Gender Bias in Image Recognition Systems*, „Socius” 2020, nr 11, s. 1–17.

²² T. Ryan-Mosley, *The New Lawsuit...*, op. cit.

²³ C. Schwemmer et al., *Diagnosing Gender...*, op.cit., s. 1–17.

²⁴ A. Preece, D. Harborn, D. Braines, R. Tomsett, S. Chakraborty, *Stakeholders in Explainable AI*, *arXiv Preprint*, <https://arxiv.org/abs/1810.00184>.

²⁵ T. Zalewski, *Definicja sztucznej inteligencji*, op.cit., s. 17.

W pierwszym z nich podstawowym zastosowaniem AI jest analiza predykcyjna, która obejmuje cztery obszary działań: metody przewidywania przestępstw, metody przewidywania, jakie osoby są zagrożone popełnieniem przestępstwa w przyszłości, metody przewidywania ofiar przestępstw oraz metody przewidywania tożsamości sprawców²⁶. Wśród tych ostatnich jedną z podstawowych ról eksperta jest wytypowanie sprawcy przestępstwa na podstawie pozostawionych śladów. Jednym z najpowszechniejszych tropów są ślady obuwia – na ich podstawie można określić wzrost, płeć, wagę i inne cechy, które znacznie zawężają krąg podejrzanych. Jednak jest to zadanie czasochłonne i wymagające specjalistycznej wiedzy, którą posiada ograniczona liczba biegłych, co powoduje, że oczekiwanie na opinię jest często bardzo długie, a tym samym utrudnia identyfikację i ujęcie sprawcy. Jednocześnie w literaturze wskazuje się, że zadanie to może zostać powierzone systemom sztucznej inteligencji, które wykazują nieco gorsze wskaźniki rozpoznawalności śladów w stosunku do ekspertów, ale mogą prowadzić więcej zadań jednocześnie, a czas oczekiwania na ich wyniki jest dużo krótszy²⁷. Rezultaty działania algorytmów mogą mieć jednak charakter dyskryminujący, na co wskazują liczne przykłady ze Stanów Zjednoczonych²⁸. Trzeba również odnotować, że takie zachowania mogą wynikać z funkcjonalności przewidzianej przez ich producentów²⁹.

Drugim obszarem, w którym AI może znaleźć szerokie zainteresowanie w dostarczaniu systemów eksperckich, jest medycyna. Odnosi się to zarówno do medycyny sądowej, jak i sporów dotyczących błędów medycznych. Należy zauważyć, że często podnoszonymi zarzutami stron w stosunku do biegłych z zakresu medycyny są ich stronniczość i obrona kolegów po fachu. Abstrahując od ich trafności, w przypadku sztucznej inteligencji formułowanie takich zarzutów, o ile system będzie prawidłowo skonstruowany, okaże się całkowicie niezasadne, ponieważ nie ma on możliwości podejmowania decyzji na podstawie kryteriów innych niż definiowane. Ponadto przy badaniu, czy postępowanie danego lekarza nosi znamiona błędu medycznego, konieczne są skonfrontowanie jego działania z aktualnymi procedurami postępowania w określonych przypadkach oraz ocena prawidłowości interpretacji wyników badań. W obu przypadkach sztuczna inteligencja może być

---

²⁶ M. Dymitruk, *Legal Tech w organach ścigania* [w:] *Legal tech. Czyli jak bezpiecznie korzystać z narzędzi informatycznych w organizacji, w tym w kancelarii oraz dziale prawnym*, red. Dariusz Szostek, Warszawa 2021.

²⁷ M. Budka, M.R. Bennett, S.C. Reynolds, S. Barefoot, S. Reel, *Sexing White 2D Footprints Using Convolutional Neural Networks*, „*PLoS ONE*” 2021, nr 8.

²⁸ W. Douglas Heaven, *Predictive Policing Algorithms are Racist. They Need to be Dismantled*, „*MIT Technology Review*”, 17.07.2020, <https://www.technologyreview.com/2020/07/17/1005396/predictive-policing-algorithms-racist-dismantled-machine-learning-bias-criminal-justice>; A. Gelman, J. Fagan, A. Kiss, *An Analysis of the New York City Police Department’s “Stop-and-Frisk” Policy in the Context of Claims of Racial Bias*, „*Journal of the American Statistical Association*” 2007, nr 479; J. Kołtunowicz, *Rasizm i seksizm w bazie MIT*, „*Sztuczna Inteligencja*”, 3.07.2020.

²⁹ G. Joseph, K. Lipp, *IBM Used NYPD Surveillance Footage to Develop Technology That Lets Police Search by Skin Color*, „*The Intercept*”, 6.09.2018, <https://theintercept.com/2018/09/06/nypd-surveillance-camera-skin-tone-search> [dostęp: 14.06.2021].

narzędziem, które da sędziemu informacje w tym zakresie. Można tu wskazać przykładowo produkt IBM Watson for Oncology, który wskazuje optymalny sposób leczenia pacjenta na podstawie analizy dokumentacji medycznej³⁰. Jego rekomendacje mogą służyć jako punkt odniesienia w stosunku do postępowania lekarza. Podobnie mogą zostać wykorzystane systemy oceniające obrazy z aparatury diagnostycznej, takie jak zdjęcia rentgenowskie, USG, rezonans magnetyczny czy tomografia komputerowa, które uzyskują lepsze porównywalne lub lepsze wyniki niż lekarze radiolodzy, aczkolwiek droga do ich powszechnego stosowania jest jeszcze daleka³¹.

Regulacje prawne dotyczące wykorzystania sztucznej inteligencji w procesach sądowych

Aktywności dotyczące regulacji sztucznej inteligencji podejmowane są na poziomie Unii Europejskiej ze względu na założenie, że jest to materia wpływająca zarówno na prawa podstawowe, jak i jednolity rynek cyfrowy. Analizy mające zbadać możliwości regulacji sztucznej inteligencji rozpoczęto już w 2012 roku na podstawie projektu naukowego RoboLaw³². Po jego zakończeniu UE była aktywna na tym polu, wspierając inicjatywy badawcze i wskazując sztuczną inteligencję jako jeden z głównych motorów rozwoju w swoich strategiach i komunikatach³³. Jednocześnie rozpoczęły się prace nad stworzeniem aktu prawnego o charakterze wiążącym, a jego projekt Komisja Europejska zaprezentowała 21 kwietnia 2021 roku³⁴. Zawarta została w nim definicja AI, która obejmuje bardzo szeroki wachlarz podejść oraz wskazuje zestaw wymogów regulacyjnych dla tak zwanych systemów wysokiego ryzyka. Ich spełnienie jest niezbędne, aby dane rozwiązanie mogło zostać wdrożone. Zgodnie z załącznikiem do projektu rozporządzenia do tych systemów zalicza się rozwiązania przeznaczone do:

1. wykorzystania przez organy ścigania w celu przeprowadzania indywidualnych ocen ryzyka w odniesieniu do osób fizycznych, aby ocenić ryzyko popełnienia lub ponownego popełnienia

---

³⁰ <https://www.ibm.com/pl-pl/marketplace/clinical-decision-support-oncology>

³¹ D.W. Kim, H.Y. Jang, K.W. Kim, Y. Shin, S.H. Park, *Design Characteristics of Studies Reporting the Performance of Artificial Intelligence Algorithms for Diagnostic Analysis of Medical Images: Results from Recently Published Papers*, „Korean Journal of Radiology” 2019, nr 3, s. 405–410.

³² <https://cordis.europa.eu/project/id/289092/reporting>

³³ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Sztuczna inteligencja dla Europy” z dnia 25 kwietnia 2018 r., COM (2018) 237 final; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów i Europejskiego Banku Inwestycyjnego „Inwestowanie w inteligentny, innowacyjny i zrównoważony przemysł. Odnowiona strategia dotycząca polityki przemysłowej UE” z dnia 13 września 2017 r., COM (2017) 479 final.

³⁴ Projekt Komisji Europejskiej z dnia 21 kwietnia 2021 r. rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (akt w sprawie sztucznej inteligencji).

przestępstwa przez osobę fizyczną lub ryzyko, na jakie narażone są potencjalne ofiary przestępstw;

2. wykorzystania przez organy ścigania jako poligrafy i podobne narzędzia lub w celu wykrywania stanu emocjonalnego osoby fizycznej;
3. wykorzystania przez organy ścigania wykrywania treści stworzonych z użyciem technologii *deepfake*;
4. oceny wiarygodności dowodów w toku ścigania przestępstw lub prowadzenia dochodzeń w ich sprawie;
5. przewidywania wystąpienia lub ponownego wystąpienia rzeczywistego lub potencjalnego przestępstwa na podstawie profilowania osób fizycznych lub w celu oceny cech osobowości i charakterystyki lub wcześniejszego zachowania przestępczego osób fizycznych lub grup;
6. profilowania osób fizycznych w toku wykrywania i ścigania przestępstw lub prowadzenia dochodzeń w ich sprawie;
7. wykorzystania do analizy przestępczości osób fizycznych, umożliwiające organom ścigania przeszukiwanie złożonych, powiązanych i niepowiązanych dużych zbiorów danych dostępnych w różnych źródłach danych lub w różnych formatach danych w celu zidentyfikowania nieznanymi wzorców lub odkrycia ukrytych zależności między danymi;
8. pomocy organowi sądowemu w badaniu i interpretacji stanu faktycznego i przepisów prawa oraz w stosowaniu prawa do konkretnego stanu faktycznego.

Jednocześnie można zaobserwować liczne inicjatywy Unii Europejskiej, które mają zmierzać do przyspieszenia i lepszego wykorzystania zasobów w ramach postępowań sądowych, szczególnie transgranicznych³⁵. Obejmuje to przede wszystkim cyfryzację wymiaru sprawiedliwości, a w jej ramach przewidziano propozycje zmian przepisów, tak by umożliwić komunikację stron z organami sądowymi drogą elektroniczną, w tym korzystanie z wideokonferencji oraz przekazywanie wniosków, dokumentów i danych między organami krajowymi a sądami w formie cyfrowej. Regulacje te mają dotyczyć sprawowania wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych, handlowych i karnych w

---

³⁵ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości w Unii Europejskiej. Wachlarz możliwości”, COM (2020) 710 final.

UE³⁶. Ponadto zostaną rozwinięte platformy współpracy zespołów dochodzeniowo-śledczych, co ma umożliwić łatwiejszą wymianę informacji i dowodów oraz bezpieczniejszą komunikację³⁷.

Wnioski

1. Wobec coraz większej liczby spraw sądowych, a także ich skomplikowania zapotrzebowanie na wiadomości specjalne będzie rosnąć. Tym samym będzie się zwiększać rola biegłych i znaczenie wydawanych przez nich opinii. Jednocześnie instytucja ta w swojej obecnej konstrukcji nie wydaje się pozwalać na znaczny wzrost liczby biegłych lub systemowe przyspieszenie tworzenia przez nich opinii, a możliwość jej reformy jest ograniczona, biorąc pod uwagę prawo do sprawiedliwego sądu.
2. Sztuczna inteligencja jest narzędziem, które na obecnym etapie rozwoju wydaje się obiecującą alternatywą pozwalającą na dostarczenie wiadomości specjalnych szybciej i efektywniej niż człowiek. Niemniej jednak nie można przyjąć, żeby całkowicie zastąpiła biegłego w wydawaniu opinii, czyli przygotowała ją bez nadzoru człowieka i przedstawiła sądowi do oceny. Brak jest w tej chwili narzędzi prawnych, które pozwoliłyby uznać system sztucznej inteligencji za biegłego w rozumieniu przepisów proceduralnych. Natomiast w przyszłości takie rozwiązanie jest możliwe, zwłaszcza gdy zostanie uregulowana kwestia podmiotowości prawnej AI.
3. Sztuczna inteligencja może być skutecznym narzędziem wspomagającym biegłych zarówno w przygotowywaniu przez nich opinii na etapie wstępnym, tj. wstępnej weryfikacji przedmiotu opinii, która zmierza do postawienia hipotezy, jak i weryfikacji gotowych wyników pod kątem błędów lub przeoczeń. Stosowanie tego rodzaju rozwiązań może doprowadzić do znaczącego przyspieszenia przygotowania opinii.
4. Przykłady wdrożeń systemów AI wskazują, że mogą być one wykorzystywane przez organy prowadzące postępowanie, szczególnie w sprawach karnych, do czynności, które wymagają wiadomości specjalnych, takich jak profilowanie czy rozpoznawanie śladów. W tej mierze algorytmy nie zastąpią biegłego, ale mogą przyspieszyć działania operacyjne, na przykład poprzez zawężenie obszaru poszukiwań lub kręgu podejrzanych.

---

³⁶ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the digitalisation of judicial cooperation and access to justice in cross-border civil, commercial and criminal matters, and amending certain acts in the field of judicial cooperation, SEC (2021) 580 final – SWD (2021) 392 final – SWD (2021) 393 final.

³⁷ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a collaboration platform to support the functioning of Joint Investigation Teams and amending Regulation (EU) 2018/1726, SWD (2021) 390 final.

5. W obecnym stanie prawnym sztuczna inteligencja może stać się narzędziem wspomagającym sądy w pracy z biegłymi na przykład poprzez weryfikowanie przedstawionych opinii lub prezentowanie pytań albo zastrzeżeń do nich. Jednocześnie stworzenie takiego systemu wymagałoby dużego nakładu sił i środków oraz w żadnej mierze nie mogłoby prowadzić do zastąpienia opinii. Ponadto znaczącym wsparciem w pracy sądu może być wykorzystanie systemów AI do zadań o charakterze materialno-technicznym, takich jak wybór biegłego, tworzenie postanowień, standardowa korespondencja czy wypłata wynagrodzenia.
6. Każdy z systemów, który będzie wykorzystywany do uzyskiwania wiadomości specjalnych, musi być tworzony w sposób, który zapewni transparentność procesu decyzyjnego oraz jego wyjaśnialność dla organów procesowych i stron. Jednocześnie musi być badany i certyfikowany pod kątem wiarygodności wyników, a szczególna uwaga powinna być poświęcona doborowi danych treningowych i testowych, aby zapewnić cyberbezpieczeństwo i brak dyskryminacji.
7. W chwili obecnej mamy do czynienia z dynamicznym rozwojem regulacji prawnych mających na celu unormowanie zagadnień związanych ze sztuczną inteligencją, jak również przyspieszenie cyfryzacji sądów. Należy się więc spodziewać, że możliwości wykorzystania AI się zwiększą, a tym samym wzrośnie stopień ich implementacji w konkretnych sprawach.

Opracowanie powstało w ramach projektu „Rozwój i ustabilizowanie działalności think-tankowej INPRIS” sfinansowanego przez Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w ramach Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030.

Instytut Prawa i Społeczeństwa INPRIS, ul. Ursynowska 20/4, Warszawa
inpris.pl, inpris@inpris.pl

Sfinansowano przez Narodowy Instytut
Wolności - Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego
ze środków Programu Rozwoju
Organizacji Obywatelskich
na lata 2018 – 2030

